

KAUNO POLITECHNIKOS INSTITUTO BIBLIOTEKOS VEIKLA 1923—1965 MĖTAIS

S. UZKURAITĖ

Dabartinė Kauno Politechnikos instituto biblioteka gimė beveik kartu su pirmąja Kauno aukštąja mokykla — universitetu. Kaip Kauno universiteto biblioteka ji gyvavo ligi 1951 m. sausio 1 d. Pertvarkius Kauno universitetą į dvi aukštąsias mokyklas, pasikeitė jos pavadinimas: ji tapo Kauno Politechnikos instituto biblioteka. Bibliotekos veikla nenutrūko. Ji perėmė iš Kauno universiteto bibliotekos visą materialinę bazę su jos didžiuliais knygų fondais ir kai kurias tradicijas. Todėl Kauno universiteto bibliotekos veikla glaudžiai susieta su Kauno Politechnikos instituto biblioteka ir negali būti iš jos istorijos išbraukta.

Instituto bibliotekos veikla skirstytina į tris laikotarpius: iki 1940 m. birželio mėn., 1940—1941 metai ir pokario metai.

Dėl atskiros bibliotekos prie universiteto įsteigimo profesūra nebuvo vieningos nuomonės. Prieštaravimus sukėlė to laiko sunki ekonominė padėtis bei užsienio praktika, steigiant universiteto bibliotekas. Todėl jau 1922 m. buržuazinėje spaudoje prasidėjo polemika bibliotekos klausimu. Svarbiausia buvo tai, ar prie universiteto steigtina atskira biblioteka, ar gal Vokietijos pavyzdžiu reikėtų įsteigti vieną visai respublikai didesnę biblioteką, pavadinus ją valstybine universiteto biblioteka. Tos bibliotekos materialinę bazę, esą, turėtų sudaryti Valstybinio centralinio knygyno fondai. Šiai nuomonei atstovavo prof. E. Volteris, kuris ligi 1922 m. vasario mėn. buvo Valstybinio centralinio knygyno vedėju¹. V. Biržiška įrodinėjo atskiros bibliotekos universitetui reikalingumą². Jo motyvai visgi įtikino universiteto vadovybę. 1923 m. sausio 1 d. prie universiteto buvo įsteigta atskira biblioteka.

Įsteigus biblioteką, labai aktualus pasidarė patalpų klausimas. Priglaudusi dėstytojų kambaryje (dabartiniuose Kauno Politechnikos instituto Pirmuosiuose rūmuose), ji pradėjo veikti, turėdama 40 knygų. Iš Pirmųjų rūmų ji vėliau buvo iškelta ir vis kilnojama į kitas patalpas. 1929 m. ji perkeliama į universiteto Didžiuosius (dabartinius Kauno Politechnikos instituto Antruosius) rūmus, kur ji ir dabar yra.

Bibliotekai kuriantis, universiteto vadovybė kreipėsi į visuomenę, prašydama padėti pinigineis aukomis, ypač knygomis, įvairiais spaudiniais, rankraščiais, archyvine medžiaga³.

¹ Volteris E. Mūsų bibliotekos klausimu.— „Lietuva“, 1922, spalio 19 d.

² Biržiška V. Dar dėl universiteto bibliotekos.— „Lietuva“, 1922, spalio 21.

³ Lietuvos visuomenei.— Knygos, Nr. 4—6, 1924, p. 444.

Pirmasis bibliotekos dešimtmetis turėjo lemiamos reikšmės tolesnei jos raidai. 1933 m. sausio 1 d. bibliotekos fondus sudarė 95 388 egz. leidinių, kurių tik apie 27% buvo bibliotekos nupirkta, o visa kita suaukota bei dovanota⁴.

Iš oficialaus aukų sąrašo, paskelbto universiteto 1922—1924 m. apyskaitoje, matyti, kad per šešiolika savo gyvavimo mėnesių biblioteka gavo dovanų iš 168 vietos ir užsienio organizacijų bei įvairių asmenų. Leidinių bibliotekai atsiuntė Minsko, Paryžiaus, Upsalos, Niujorko, Prahos, Pekino, Ciuricho ir kt. universitetai.

Toks didelis palankumas, parodytas bibliotekai įvairių organizacijų ir asmenų, neišsprendė bibliotekos komplektavimo klausimo. Bibliotekoje nebuvo visos literatūros, išleistos 1923—1924 m. Lietuvoje. Privalomojo egzemplioriaus nebuvo. Biblioteka gaudavo tik kai kurių buržuazinės Lietuvos ministerijų (užsienio reikalų ir žemės ūkio ministerijų) leidinius. Kai kurios valstybinės įstaigos savo leidinius siųsdavo į Persiją, Siamą ir kitur, tačiau nematė reikalo siųsti jų universiteto bibliotekai⁵. Privalomą egzempliorių biblioteka pradėjo gauti nuo 1924 m. rudens.

Kauno universiteto biblioteka buvo įsteigta ir vėliau veikė tokiomis sąlygomis, kai sostinė Vilnius buvo atplėšta nuo Lietuvos ir valdoma Lenkijos. Ten liko nemaži lietuviškosios knygos lobiai, neprieinami kitai Lietuvos teritorijos daliai. Lietuvių mokslo draugija tuo laiku turėjo bene turtingiausią lietuviškų knygų rinkinį⁶, lietuviškų knygų turėjo ir kitos Vilniaus senesnės knygų saugyklos. Iš Kauno tuo laiku buvusių didesnių bibliotekų paminėtinas Valstybinis centralinis knygynas. Tačiau jis savo fonduose retesnių lietuviškų knygų turėjo nedaug⁷. Tad universiteto bibliotekai, kaip mokslinės įstaigos bibliotekai, negalėjo nerūpėti lietuviškos knygos kaupimas, ypač senesnių, retesnių leidinių komplektavimas. Sunaikiausiai užtinkamos XVI—XVIII a. knygos pateko į biblioteką kaip dovanos. Iš tokių knygų paminėtina Svetimo ministerijos dovanota Karaliaučiaus universiteto profesorius A. Becenbergerio biblioteka, kurią sudarė senų, retesnių lietuviškų knygų rinkinys, jų tarpe 1545 m. Prūsų katekizmas, J. Bretkūno postilė ir visa eilė kitų kalbotyrai vertingų knygų.

Universiteto bibliotekai atiteko prof. K. Būgos biblioteka, žinomo bibliografo S. Baltramaičio bibliotekos dalis, Gabrielės Petkevičaitės tėvo, gydytojo Petkevičiaus, biblioteka, Raudondvaryje buvusi Tiškevičiaus biblioteka, pirktą iš savininko svetimšalio ir po to dovanota universiteto bibliotekai. Pastaroji pasižymėjo inkunabulais.

Neliko abejingi bibliotekai ir Jungtinėse Amerikos Valstijose gyvenę lietuviai.

Kaupdama senąsias lietuviškas knygas, be jau minėtos J. Bretkūno postilės, biblioteka įsigijo B. Vileto katekizmą (1579), M. Daukšos postilę (1599), J. Morkūno postilę (1600), K. Sirvydo „Punktų kazań od Adwentu aż do Postu“ (1629) ir t. t. Čia paminėti tik pirmojo šimtmečio, pradėjus leisti lietuviškas knygas, leidiniai. Šie ir daugelis vėlesnio laikotarpio leidinių pateko į biblioteką jos veiklos pirmajame dvidešimtmetyje.

Bibliotekai rūpėjo ne tik Rytprūsiose išleista lietuviškoji knyga, bet ir leidiniai ne lietuvių kalba apie Rytprusių istoriją, kultūrą, švietimą, mokslą ir pan. Be knygų, čia buvo tokių periodinių leidinių, kaip „Acta Borussica“, „Der Prussische Samler“, „Beiträge zur Kunde Preussens“,

⁴ Biržiška V. Pirmasis Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos dešimtmetis. K., 1933, p. 2.

⁵ Lietuvos universiteto veikimo apyskaita 1922.II.16—1924.V.15, K., 1925, p. 23.

⁶ Biržiška V. Įžanga.—Lietuvių bibliografija, D. I, K., 1924, p. VI.

⁷ Ten pat, p. VI.

„Algemeines Archiv für Geschichtskunde der Preussischenstaates“ ir kt. Rytprūsiaus liečiančios literatūros buvo prof. A. Becenbergerio bibliotekoje, šios literatūros pateko čia ir kitais keliais.

Kalbant apie universiteto biblioteką, negalima nepaminti buvusių joje rankraščių. 1930 m. bibliotekai buvo perduotas humanitarinio fakulteto rašliavo muziejus, kadaise įsteigtas, rūpinantis Vaižgantai. Šis muziejus buvo sujungtas su esančiu bibliotekoje istoriniu archyvu ir pavadintas universiteto bibliotekos rankraščių skyriumi. Vaižgantai mirus, prie bibliotekos buvo įsteigtas jo vardo muziejus, kur ir buvo perkeltas rankraščių skyrius. Rankraščių skyriuje buvo istorinė ir literatūrinė medžiaga. Istorinio archyvo pagrindą sudarė iš TSRS gražintos Žemaičių teismo XVI—XVIII a. knygos, apie 350 tomų. Čia įėjo teismų nutarimų rinkiniai, sutartys ir kiti visuomenės bendravimo aktai. Literatūrinę dalį sudarė XVIII—XX a. lietuvių šviesuomenės, rašytojų bei visuomenės veikėjų asmeniniai archyvai, rankraščiai ir epistoliarinė medžiaga.

Pažymėtinas rašytojų Zemaitės, J. Biliūno, V. Mykoliaičio-Putino, V. Krėvės-Mickevičiaus, Maironio, M. Lastauskienės-Lazdynų Pelėdos, Vaižganto, Liudo Giros, G. Petkevičaitės-Bitės, S. Ciurlionienės ir kitų rašytojų kūrybos palikimas rankraščiuose. Rankraščių tarpe buvo V. Mykoliaičio-Putino „Altorių šešėly“ I—III d., V. Krėvės-Mickevičiaus „Skerdžius“, Vaižganto „Pragiedrulių“ IV d. ir pan.

Biblioteka saugojo V. Mickevičiaus-Kapsuko rankraščius: „Vokietijos darbininkų judėjimas“, pluoštą lapelių iš jo archyvo, jo bylą.

Buvusį bibliotekoje prof. K. Būgos archyvą sudarė rankraščiai daugiausia kalbotyros klausimais: medžiaga fonetikai ir morfologijai, Ylakių, Marcinkonių ir Jurbarkiškių šnektos, vardų rinkinys iš senovės kronikų, vietovardžių rinkinys, medžiaga kirčio mokslui, medžiaga sintaksei, Zytelos, Cisuodo, Salantų ir Plungės šnektos, medžiaga kuršių kalbai ir visa eilė kitų kalbotyros klausimų.

Biblioteka turėjo žinomo bibliografo S. Baltramaičio bibliografijos du egzempliorius (vienas jų ir šiandien saugomas bibliotekoje), 1900 m. parodos Paryžiuje archyvą ir pan.

Nemažą pluoštą epistoliarinės medžiagos sudarė rašytojų bei kultūros veikėjų tarpusavys susirašinėjimas. Pažymėtini Zemaitės, J. Biliūno, J. Jablonskio, V. Mickevičiaus-Kapsuko, S. Baltramaičio, G. Petkevičaitės ir eilės kitų asmenų laišakai Povilui Višinskiui; P. Višinskio laišakai Zemaitėi; įvairių asmenų laišakai J. Tumui-Vaižgantai; J. Endzelino, J. Balčikonio ir kitų asmenų laišakai prof. K. Būgai; P. Višinskio, V. Mickevičiaus-Kapsuko, J. Biliūno, G. Petkevičaitės ir kitų asmenų laišakai „Varpo“ ir „Okininko“ redakcijoms; Adomo Mickevičiaus laiškas F. Šemiotai; S. Baltramaičio laišakai įvairiems asmenims ir kt.

Lituanistinis knygų ir rankraščių fondas turėjo didelės reikšmės Kauno universiteto mokslininkams, dirbantiems mokslinį darbą. Nemažas ramstis jis buvo ir studentams, ruošiantiems referatus, diplominius darbus ir kt.

Biblioteka rinko ne tik rankraščius lietuvių kalba bet ir kitomis kalbomis, jei jie kuria nors prasme buvo susiję su kraštu. Bibliotekoje ir dabar saugomas rusų rašytojo L. Tolstojaus 1909 m. liepos 10 d. laiškas, adresuotas Kauno pedagogui teistui Jonui Ilgūnui. Minint L. Tolstojaus 50-sias mirties metines, šis laiškas buvo paskelbtas⁸.

Neseniai bibliotekoje rastos Prospero Merimė laiškų (1868.X.9 ir IX.11 — be metų), rašytų Turgenevui, kopijos. Tie Merimė laišakai liečia jo novelę „Lokys“. 1868 m. spalio 9 d. laiškas panaudotas, rengiant

⁸ Uškuraitė S. Vienas laiškas.— „Kauno tiesa“, 1960, lapkričio 20 d.

Prancūzijoje studiją apie „Lokį“⁹. Šių laiškų kopijos šiuo metu yra bibliotekoje.

Pertvarkant Kauno universitetą į dvi aukštąsias mokyklas, bibliotekos rankraštynas buvo perduotas Vilniaus universitetui ir kitoms bibliotekoms. Bibliotekoje liko nedidelė rankraščių dalis, daugiausia iš gamtos matematikos bei technikos mokslų srities. Apie buvusį bibliotekoje rankraštyną šiuo metu galima spręsti iš esančio bibliotekoje rankraščių registro.

Buvę prie universiteto tikslųjų mokslų fakultetai, kaip gamtos matematikos ir technikos, negalėjo tenkintis literatūra, kuri į biblioteką patekdavo dovanų srauto dėka. Reikėjo naujų mokslinių knygų bei periodinių leidinių, kurių įsigyti Lietuvoje galimybių nebuvo. Fakultetai bei katedros pateikdavo bibliotekai reikalingų įsigyti leidinių sąrašus, ir tuo būdu prisidėjo prie bibliotekos komplektavimo¹⁰.

Daugiausia knygų bei periodinių leidinių biblioteka pirko Vokietijoje. Berlyno, Leipcigo, Miuncheno, Karaliaučiaus ir kitų miestų knygų sankrovose bei antikvariniuose knygynuose biblioteka įsigijo nemaža mokslinės literatūros. Bene daugiausia siuntų buvo gaunama iš Gustavo Foko (Gustaw Fock) knygyno Leipcige, su kuriuo ryšiai buvo užmegzti 1922 m., dar prieš įsteigiant biblioteką¹¹. Šis knygynas aprūpindavo biblioteką moksline literatūra ir periodiniais leidiniais, kaip „Biochemische Zeitschrift“, „Zeitschrift für Physik“, „Zeitschrift für Kommunalwirtschaft“, „Kolloid Zeitschrift“, „Zeitschrift für analytische Chemie“ ir visa eile kitų leidinių¹².

Knygos buvo perkamos iš rusų-prancūzų knygyno „Trud“ Paryžiuje¹³, rusų antikvarinio knygyno „Rossica“ Berlyne¹⁴ ir kt.

Jau 1925 m. ieškoma būdų įsigyti marksizmo klasikų veikalų. Susirašinėjama su Markso-Engelso archyvo leidykla Frankfurtė prie Maino¹⁵.

Vystantis mokslui ir kultūriniam gyvenimui, Kaune įsisteigė stambūs knygynai — „Spaudos fondo“, „Mokslo“, „Stellos“, Pribačiaus bei Ptašeko. Tų knygynų lentynose buvo nemaža knygų rusų, vokiečių, lenkų ir kitomis kalbomis. Šie knygynai ne tik pardavinėjo literatūrą, bet ir vykdė tarpininkavimo operacijas, išrašant iš užsienio leidinius. „Spaudos fondo“ ir Pribačiaus knygynai išrašydavo universiteto bibliotekai leidinius iš Vokietijos¹⁶, „Stellos“ knygynas — iš Lenkijos¹⁷ ir „Mokslo“ bei Ptašeko knygynai — iš TSRS¹⁸.

Šie komplektavimo šaltiniai sudarė galimybių įsigyti tam tikrą kiekį mokslinės tarybinės ir užsienio literatūros. Marksizmo klasikų Markso, Engelso, Lenino veikalų ligi 1940 m. leidimo universiteto bibliotekoje buvo nemaža. Tačiau bibliotekos fondų pobūdis leidžia manyti, kad marksistinė literatūra čia buvo įsigyta, vadovaujantis objektyvizmo principu — turėti bibliotekos fonduose literatūrą, neatsižvelgiant į jos politinį kryptingumą.

⁹ Schmittlein Raymond. Lokis la dernière nouvelle de Prosper Mérimée. Bade, 1949, p. 23—24.

¹⁰ Kauno Valstybinis archyvas (toliau — KVA), R 557, ap. 11, eil. Nr. 31, l. 175—193.

¹¹ Ten pat, eil. Nr. 15, l. 47—191.

¹² Ten pat, eil. Nr. 21, l. 32, 103; eil. Nr. 30, l. 7—29, 38—90, 93—104, 124—197.

¹³ Ten pat, eil. Nr. 3, l. 143—194.

¹⁴ Ten pat, l. 89, 90.

¹⁵ Ten pat, l. 1.

¹⁶ Ten pat, eil. Nr. 12, l. 207—247, 318—319, 329, 331—332, 337—338, 341—353.

¹⁷ Ten pat, l. 385—389.

¹⁸ Ten pat, l. 252; eil. Nr. 27, l. 371—374, 376—377.

Universiteto biblioteka, norėdama papildyti fondus moksline literatūra, vystė plačius mainus leidiniais su TSRS ir užsienio valstybių bibliotekomis. Mainų keliu bibliotekos fondai buvo papildomi kitų valstybių aukštųjų mokyklų, mokslinių įstaigų bei įvairių žinybų leidiniais.

Su Tarybų Sąjungos bibliotekomis ryšiai buvo užmezgti jau 1923 m. (su RTFSR Mokslų akademijos Leningrado skyriumi)¹⁹, ir kiekvienais metais tie ryšiai turėjo tendenciją plėstis. 1924 m. gaunami Mokslinio durpių instituto — „Instorf“ — darbai²⁰, 1925 — Voronežo universiteto darbai²¹, 1926 m. — Baltarusijos universiteto darbai²² ir t. t.

Ypač išsiplėtė ir suintensyvėjo mainai leidiniais su TSRS nuo 1936 m. Keistasi leidiniais su Maskvos, Leningrado, Tomsko, Kazanės, Kijevo ir kt. universitetų bibliotekomis²³, su TSRS, UTSR, B TSR mokslų akademijų bibliotekomis²⁴ bei įvairių mokslinių institutų bibliotekomis. Iš valstybinių bibliotekų paminėtina V. Lenino v. valstybinė biblioteka, su kuria mainai leidiniais pradėti 1926 m.²⁵ ir Minsko Valstybine biblioteka, su kuria tarpusavio mainai prasidėjo 1936 m.²⁶

Mainai leidiniais su užsienio šalių bibliotekomis pradėti 1926 m. Buvo gaunami Niujorko, Kalifornijos universitetų leidiniai²⁷, Kongreso bibliotekos Vašingtone leidiniai²⁸. Su Europos šalimis knygų mainai buvo išplėsti gan plačiai, bet netolygiai. Efektingesni ryšiai buvo su kaimyninėmis valstybėmis, kaip Latvija, Vokietija bei Švedija ir Suomija. Su Lenkija mainai leidiniais plačiau išvystyti žymiai vėliau — 1939 m.²⁹

Analizuojant mainų partnerius, galima konstatuoti, kad daugumoje tai buvo universitetų bibliotekos — Berlyno, Hamburgo, Karaliaučiaus, Briuselio, Bazelio, Helsinkio, Lundo, Latvijos ir eilės kitų universitetų bibliotekos³⁰, mokslų akademijų bei įvairių mokslinių įstaigų bibliotekos ir valstybinės bibliotekos, kaip nacionalinė biblioteka Paryžiuje³¹, Prūsijos valstybinė biblioteka Berlyne³², Viešoji biblioteka Prahėje³³, Rygos valstybinė biblioteka³⁴.

Nors mainų apimtis ir nemaža, vis dėlto reikia pažymėti, kad leidiniais buvo keičiamasi epizodiškai. Pasitaikydavo, kad užmezgti ryšiai, jų dar neišvysčius, nutrūkdavo. Toks epizodiškumas be abejonės neigiamai atsiliepdavo bet kurio mokslinio leidinio pilnesniam sukomplektavimui.

Periodinių leidinių bibliotekoje buvo įvairiomis pasaulio kalbomis. 1932 m. duomenimis, daugiausia žurnalų pagal tomų skaičių buvo rusų kalba — 3544 t., vokiečių — 3375 t., anglų — 2377 t., lenkų — 2115 t., prancūzų — 1591 t. ir t. t., — iš viso 27 kalbomis³⁵.

Bibliotekos archyvinė medžiaga bei knygų fondai leidžia daryti išvadas, kad mokomosios literatūros komplektavimui biblioteka neteikė didesnės reikšmės. Biblioteka daugiausia dėmesio skyrė mokslinei

¹⁹ KVA, 55/1, ap. 11, eil. Nr. 4, l. 7.

²⁰ Ten pat, l. 13.

²¹ Ten pat, eil. Nr. 7, l. 70.

²² Ten pat, l. 62.

²³ Ten pat, eil. Nr. 28, l. 65—68; eil. Nr. 24, l. 6.

²⁴ Ten pat, eil. Nr. 7, l. 56, 57—60.

²⁵ Ten pat, eil. Nr. 7, l. 64.

²⁶ Ten pat, eil. Nr. 28, l. 82—89.

²⁷ Ten pat, eil. Nr. 7, l. 1, 8—13; eil. Nr. 19, l. 3—9; eil. Nr. 14, l. 5—37.

²⁸ Ten pat, eil. Nr. 19, l. 41—44.

²⁹ Ten pat, eil. Nr. 39, l. 41—48, 66—71, 82—85, 117.

³⁰ Ten pat, eil. Nr. 20, l. 24, 26, 29.

³¹ Ten pat, eil. Nr. 19, l. 173.

³² Ten pat, eil. Nr. 11, l. 29, 40, 43—44, 47—150.

³³ Ten pat, eil. Nr. 44, l. 184—187.

³⁴ Ten pat, eil. Nr. 19, l. 118—119, 125, 136—152; eil. Nr. 7, l. 41—43.

³⁵ Vytauto Didžiojo universitetas. 1927.II.16—1932.IX.1 apyskaita. K., 1933, p. 304.

literatūrai. Savo ruožtu, dovanota bibliotekai literatūra ne visada buvo vertinga ir ne visada atitiko aukštosios mokyklos poreikius. Techninė literatūra sudarė neįžymią fondų dalį, tai daugiausia buvo universiteto leidiniai, carinės Rusijos leidiniai ir kiek tarybinės ir užsienio literatūros.

1932 m. „Lietuvos studentas“ rašė: „Labai dažnai bibliotekoje nerandame tų knygų, kurias profesoriai rekomenduoja skaityti, nors jų rinkoje netrūksta. Moderniajai mokslo literatūrai reikėtų skirti pirmą vietą prieš antikvariškas knygas, o aktyviam, planingam knygų supirkinėjimui — pirmą vietą prieš stichinį knygų suplaukimą ar aukas. Bibliotekoje yra per mažą egzempliorių daugiausia skaitomų pamatinių knygų. Dėl to ji visai nepatenkina studijų, o beliekti tiktai, tarytum, knygų muziejum“³⁶.

Mokomosios literatūros stoką galima dar paaikškinti ir tuo, kad bibliotekai knygoms įsigyti buvo skiriama nepakankamai lėšų. Jų buvo skiriama mažai, neplaningai ir netolygiai, pavyzdžiui: 1925 m. išskirta 150 000 litų, 1926 m. — 15 000, tai yra, dešimt kart mažiau. Dėl to bibliotekos fondų augimo kreivė kilo netolygiai. Tai galima pavaizduoti tokiais skaičiais: 1923 m. bibliotekoje gauta 24 000 knygų, 1929 m. — 4811, o 1930 m. — 15 396 knygos. Žurnalų prenumeratai, knygų ir žurnalų įrišimui reikėjo daug lėšų. Iš likusių knygoms pirkti lėšų negalima buvo patenkinti visų katedrų poreikių, o katedrų buvo daugiau kaip 50³⁷.

Salia kitų leidinių universiteto biblioteka stropiai komplektavo kartografinę medžiagą. Šiuo metu bibliotekoje yra per 3 tūkst. žemėlapių.

Paminėti kai kurie senesni ir retesni Lietuvos žemėlapiai bei žemėlapių fotokopijos. Biblioteka turi dvi XVI a. žemėlapių fotokopijas: 1563 m. Livonijos ir Lietuvos žemėlapio fotokopiją ir 1589 m. M. Strubičiaus Lietuvos, Livonijos ir Maskvos didžiosios kunigaikštystės žemėlapio fotokopiją.

Gerardo Merkatoriaus žemėlapis „Lithuania“ pradėtas leisti XVI a. Vienas tokių Merkatoriaus žemėlapių „Lithuania“, kaip spėjama — iš XVII a., yra bibliotekoje.

Paminėtinas vienas iš žymesnių XVII a. kartografijos paminklų tai Kristofo Mykalojaus Radvilos, vadinamo Sierotka, buvusio Lietuvos kanclerio Mykalojaus Radvilos sūnaus, Lietuvos žemėlapis, išleistas Amsterdamo 1613 m. (defektuotas, 3 dalių, be pietryčių dalies).

Bibliotekoje yra du XVII a. žinomo prancūzų kartografo Sansono Nikolos žemėlapiai: 1663 m. Lenkijos karalystės, provincijų ir Lietuvos kunigaikštystės žemėlapis, išleistas Paryžiuje, ir to paties autoriaus, ten pat išleistas 1665 m. Lietuvos žemėlapis.

Išskyrus Lenkiją, kurios žemėlapių bei jų fotokopijų turima iš XVII a., kitų šalių žemėlapiai yra vėlesnio laikotarpio.

Universiteto biblioteka komplektavo taip pat atsišaukimus, skelbimus, teatrų programas ir kitą medžiagą iš 1—2 lapų, priskiriamą prie paūaidų spaudinių. Šie spaudiniai, suskirstyti atskiromis temomis, buvo įrišami. Tuo būdu, pavyko surinkti ir išsaugoti daug vertingos medžiagos, jos tarpe apie valstiečių bei darbininkų judėjimą Lietuvoje XX a. pradžioje, Lietuvos Komunistų partijos Centro Komiteto 1920—1926 m. atsišaukimų ir daug kitos istorinės reikšmės medžiagos. Ši medžiaga perduota Partijos istorijos institutui prie LKP CK; institutas taip pat perėmė Kapusko, Angariečio ir kitų autorių veikalus bei pažangius periodinius leidinius.

1939 m. bibliotekos fonduose buvo 175 000 knygų ir kitų leidinių. Išskyrus rankraščius ir žemėlapius, fondų susatymas — formati is pagal leidinių tipą ir rūšį: knygos (skyrum naujos ir senos), periodiniai

³⁶ R. A. Studentas ir knyga.— „Lietuvos studentas“, 1932, geg. 1.

³⁷ Biržiška V. Apie universiteto biblioteką.— „Lietuvos studentas“, 1932, geg. 15.

leidiniai, universiteto leidiniai, disertacijos, Tautų Sąjungos leidiniai, meno leidiniai, albumai, palaidi spaudiniai. Kiekvienas tų leidinių tipas turėjo atskirą šifrą. Rankraščių šifrą sudarė inventorinis numeris. Žemėlapiai suskirstyti pagal paskirtį, pvz.: politiniai-administraciniai (A), geologiniai (G), hidrologiniai (H), Lietuvos (L), fotokopijos (F) ir pan. Žemėlapių šifrą sudarė paminėtos raidės ir numeris. Si susstatymo sistema įvesta nuo bibliotekos įsteigimo. Dabar, esant dideliems fondams, ji tuo labiau save pateisina ir todėl nebuvo pakeista kita.

Bibliotekos fondai buvo skirstomi į pagrindinius ir pagalbinius. Pagalbinius fondus sudarė informaciniai leidiniai — enciklopedijos, žodynai ir bibliografija. Tie fondai paprastai buvo laikomi skaityklose, ir skaitytojais jais galėjo laisvai naudotis. Ne maži bibliotekos fondai buvo jos filialuose prie technikos, medicinos ir teisių fakultetų. Nemaža bibliotekos knygų buvo katedrose, ypač užsienio kalbų katedroje. Bibliotekos mainų fondus sudarė visi universiteto leidiniai (po daugelį egzempliorių).

Bibliotekos skaitytojų aptarnavimo sistema nebuvo sudėtinga. Visi skaitytojai buvo aptarnaujami per skaityklas (studentų ir mokslo personalo). Atskiro abonemento nebuvo. Knygos į namus buvo išduodamos per skaityklas.

Biblioteka savo fondais aptarnavo universiteto mokslo personalą, studentus, universiteto tarnautojus ir pašalinius asmenis. Be minėtųjų, savo fondais per TBA universiteto biblioteka aptarnavo daugelį respublikos bibliotekų, kaip Klaipėdos, Šiaulių, Tauragės, Vilkaviškio, Panevėžio, Lazdijų ir kitas viešąsias bibliotekas³⁸. 1937 m. duomenimis, biblioteka skolino savo knygas 17 respublikos bibliotekų³⁹.

Aptarnaudama savo skaitytojus, biblioteka ne visus vienodai traktavo. Antai studentams knygos į namus nebuvo išduodamos. Knygas į namus galėjo gauti išimtiniais atvejais tik diplomantai. Skaitykloje buvo apie 100 vietų. Si padėtis kėlė suprantamą studentų nepasitenkinimą, kurį „Lietuvos studentas“ šitaip formulavo: „Biblioteka neduoda knygų neštis namo. Tokiai tvarkai esant, biblioteką faktiškai telanko jos direktorius, tarnautojai, sargas ir profesoriai; o bibliotekos skaitykla toli gražu studentų nepatenkina. Pagaliau šį knygų davimo ar nedavimo namo neštis klausimą gal būtų geriausia sureguliuoti kokiomis taisyklėmis ar kokiu bibliotekos statutu, kad jis nepareitų nuo asmenų, protekcijų, pažinčių ir kitų aplinkybių“⁴⁰.

1934 m. buvo paskelbtos „Bibliotekos ir skaityklos taisyklės“, kurių § 278 numatė literatūros išdavimą į namus tik vyresniajam ir jaunesniajam universiteto mokslo personalui ir privatdocentams neribotam laikui ir neriboto skaičiaus⁴¹. Tos taisyklės nepalengvino sąlygų studentams naudotis literatūra. Jie ir toliau turėjo prisitaikyti prie bibliotekos sudaromų sąlygų — dirbti su bibliotekos knyga tik skaitykloje.

Negalėdama patenkinti mokslo personalo poreikių savais fondais, universiteto biblioteka per tarpbibliotekinį abonementą skolino knygas iš užsienio bibliotekų. Daugiausia tai buvo universitetų ir valstybinės bibliotekos. Skolino literatūrą per TBA Tartu, Rygos, Helsinkio, Karaliaučiaus universitetų bibliotekos⁴². Su kai kuriomis tų bibliotekų ryšiai užmegzti 1926 m. Aktyviausi jie buvo su Prūsijos valstybine biblioteka Berlyne. Iš šios bibliotekos buvo skolinamasi nemaža literatūros. Žymiai

³⁸ KVA, R 557, ap. 11, eil. Nr. 43.

³⁹ Tursienė B. V. D. U-to bibliotekos skaityklos veikimas 1936—1937 m.m.— „Bibliografijos žinios“, 1937, Nr. 6, p. 253.

⁴⁰ R. A. Studentas ir knyga.— „Lietuvos studentas“, 1932, geg. 1.

⁴¹ Bibliotekos ir skaityklos taisyklės.— Kn.: Vytauto Didžiojo universiteto įstatymai. K., 1934, p. 140—144.

⁴² KVA, R 557, ap. 11, eil. Nr. 7, 1, 8, 11, 19, 20.

vėliau, 1939 m., užmegzti ryšiai su dviem Lenkijos bibliotekomis⁴³. Knygos per TBA buvo gaunamos iš 11 užsienio bibliotekų.

Tarpbibliotekinio abonemento ryšiai su užsieniu reikiamai išvystyti nebuvo. Tam trukdė kai kurios priežastys. Užsienio bibliotekos, norėdamos užtikrinti skolinamų universiteto bibliotekai leidinių saugumą, siuntė juos apdėtu mokesčiu (Prūsijos Valst. biblioteka Berlyne) siuntiniais bei registruota banderole. Universiteto biblioteka siuntas turėjo išpirkti. Išsiuntimas į užsienį leidinių buvo limituotas. Pagal veikusį tuo metu įstatymą į užsienį galima buvo išsiųsti literatūros tik už 15 litų per mėnesį, tuo tarpu bibliotekai dažnai tekdavo išpirkti siuntų ligi 50 litų per mėnesį. 1939 m. balandžio mėn. biblioteka kreipėsi į Valiutų komisijos pirmininką, prašydama leidimo išpirkinėti paskolintas iš užsienio knygas ligi 50 litų per mėnesį⁴⁴. Toks valiutinis suvaržymas negalėjo neatsiliepti skolinamosios per TBA literatūros kiekiui. Be abejonės, esant tokiai padėčiai, biblioteka išrašydavo iš užsienio laikinam naudojimuisi tik labiausiai reikalingą literatūrą ir tokią, kurios negalėjo gauti kitais keliais.

Esamais duomenimis, 1933—1934 m. m. gauta iš užsienio per TBA 72 knygos, 1934—1935 m. m.— 49 ir 1935—1936 m. m.— 87 knygos⁴⁵.

Literatūros skolinimas per TBA iš TSRS bibliotekų pradėtas tik 1939 m. Tais metais gauta techninės literatūros iš Visasąjunginio elektro-technikos instituto bibliotekos Maskvoje⁴⁶. Su kitomis TSRS bibliotekomis ryšiai užmegzti 1941 m.

Bibliotekos lankytojų skaičius kasmet augo, ir knygų buvo išduodama vis daugiau. 1934—1935 m. m. buvo daugiausia lankytojų — 91 007. Daugiausia knygų išduota 1935—1936 m. m.— 103 100 egz. Tais mokslo metais techninės literatūros buvo išduota 25 349 egz.⁴⁷ (tai didžiausias techninės literatūros išdavimo rodiklis, nes paprastai techninės literatūros buvo išduodama 1,5—2 tūkstančiai). Tai, kad taip nedaug buvo išduodama techninės literatūros, galima paaiškinti ne tik jos nepakankamu kiekiu, bet ir tuo, kad studijavusiųjų techninius mokslus, lyginant su kitomis specialybėmis, buvo ne taip daug. Daugiausia buvo išduodama literatūros teisės ir ekonomikos klausimais.

Bibliotekos skaitytojais buvo: poetas Maironis, rašytojai V. Mykolaitis-Putinas, Vaižgantas, S. Ciurlionienė, B. Sruoga, V. Krėvė-Mickevičius. Bibliotekos patarnavimais naudojosi tokie žymūs profesoriai, kaip P. Juodelė, V. Mošinskis, V. Lašas, P. Mažylis, K. Vasiliauskas, K. Baršauskas, J. Indriūnas, J. Vidmantas ir eilė kitų.

Bibliotekos gyvavimo antrasis dešimtmetis papildė šį skaitytojų sąrašą įžymiųjų asmenų vardais, kaip P. Cvirka, S. Nėris, A. Venclova, K. Korsakas ir kt.

Kalbant apie universiteto bibliotekos veiklą, norisi kiek sustoti ties jos katalogais. Katalogai, kaip sudėtinė bibliografinio aparato dalis, bibliotekoje atlieka svarbias informacijos funkcijas. Universiteto bibliotekai, kaip mokslinei bibliotekai, katalogai turėjo suvaidinti itin svarbų vaidmenį. Ji turėjo abėcėlinį ir sisteminį katalogus. Fakultetinės bibliotekos ligi 1941 m. veikė savarankiškai, jos turėjo tik dalykinius katalogus. Sudarant abėcėlinį katalogą, buvo pasirinkta lotynų abėcėlė, neatsižvelgiant į kalbą, kuria leidinys išleistas. Abėcėlinis katalogas neturėjo kalbinio su-

⁴³ Su Jogailos biblioteka Krokovoje ir Zydų mokslinio instituto (Prijaučiančių d-jos) biblioteka.

⁴⁴ KVA, R 557, ap. 11, eil. Nr. 35, l. 187.

⁴⁵ Tursienė B. Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos skaityklos veikimas 1931—1936 m.m.—„Bibliografijos žinios“, 1936, Nr. 6, p. 247.

⁴⁶ KVA, R. 557, ap. 11, eil. Nr. 28, f. 47.

⁴⁷ Tursienė B. Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos skaityklos veikimas 1931—1936 m.m.—„Bibliografijos žinios“, 1936, Nr. 6, p. 241—247.

skirstymo. Aprašant leidinius, pvz., rusų kalba, buvo transkribuojama lotynų raidėmis. Greta leidinių aprašo lietuvių kalba kataloge stovėjo aprašai rusų bei užsienio kalbomis.

Šiandieną sunku spręsti, kurios šalies praktika bei instruktyvine medžiaga remiantis, buvo sudaromas bibliotekos abėcėlinis katalogas. 1924 m. Lenkijos išleista instrukcija apie mokslinių bibliotekų katalogus⁴⁸ nebuvo originali, nes sudaryta, remiantis instrukcija Prūsų bibliotekoms. Ši instrukcija, matyti, dėl jos sudėtingumo nebuvo paimta pagrindu, sudarant Kauno universiteto bibliotekos abėcėlinį katalogą. Tačiau įsigilinus į abėcėlinį katalogą, galima manyti, kad biblioteka perėmė Lenkijos masinių bibliotekų katalogavimo praktiką. Leidiniui atpažinti katalogo aprašai pakankamai išsamūs. Knygai buvo rašoma nemaža papildomų kortelių: autoriui, redaktoriui, vertėjui, leidėjui, slapyvardžiui, kai kada dalykui. Prie redaktorių, vertėjų, leidėjų pavardžių buvo pažymima: „red.“, „leid.“, „vert.“. Papildomų kortelių dėka abėcėliniame kataloge galima surasti leidinį, žinant bent vieną autorių, redaktorių ir pan. Kataloge randame korteles dalykams: „geografija“, „matematika“, „statistika“, „olandų menas“ ir kt. Kryžminiu principu sudarytas abėcėlinis katalogas palengvino skaitytojui kai kada rasti leidinį ir pagal dalyką. Dalykinės nuorodos atsirado iš reikalo, nes ilgesnį laiką biblioteka neturėjo sisteminio katalogo.

Siekdama suprastinti katalogavimą, biblioteka naudojo „Bibliografijos žinių“ aprašus. Nesant Lietuvoje centralizuoto katalogavimo, „Bibliografijos žinių“⁴⁹ 20 egz. buvo spausdinama tik vienoje pusėje ir siunčiama bibliotekoms. Tokį leidinį supiausčius, knygų aprašai buvo užklijuojami ant kortelių. Dar ir šiandien bibliotekos tarnybiniame abėcėliniame kataloge galima rasti nemaža kortelių (pradedant 1928 m. leidiniais), kuriuose užklijuoti „Bibliografijos žiniose“ atspausdintų leidinių aprašai.

Sisteminį katalogą bibliotekoje sudaryti imtasi apie 1930 m. Literatūros klasifikavimas buvo pavestas darbuotojai A. Salkauskaitei. Sudarant sisteminį katalogą, buvo naudotasi Tarptautinio bibliografijos instituto dešimtainės klasifikacijos variantu⁵⁰. Literatūros klasifikavimas pradžioje vyko lėtai, vienok 1941 m. iš esamų bibliotekoje 207 tūkst. knygų, 150 tūkst. jau atsispindėjo sisteminiam kataloge⁵¹.

Svarbesnieji žurnalų straipsniai buvo aprašomi ir įdėdami į sisteminį katalogą. Analizinės bibliografijos medžiaga nesudarė atskiros kartotekos.

Nors sisteminis katalogas turėjo ir kai kurios respublikos valstybinės bibliotekos, tačiau universiteto bibliotekos katalogas buvo laikomas geriausiu. Vėliau I. Kisiną rašė: „Vienintelis šios sistemos geras katalogas buvo sudaromas Kauno universiteto bibliotekoje“⁵².

XIX a. ir XX a. pradžioje lietuviškos knygos pažinimo, bibliografinis darbas buvo atsitiktinio pobūdžio. Bibliografinį darbą dirbo atskiri asmenys entuziastai: Nezabitauskis, Ivinskis, Stankevičius, Baltramaitis. Kai kurie iš jų darbų suvaidino tam tikrą vaidmenį lietuviškajai knygai pažinti. 1922 m. buvo leidžiamas specialus bibliografinis žurnalas „Karo literatūros rodyklė“ kaip priedas prie „Mūsų žinyno“, 1923 m. išėjo iš

⁴⁸ Kotula R. Instrukcja o katalogach alfabetycznych bibliotek naukowych. Lwów, 1924.

⁴⁹ Lietuvos Bibliotekinių draugijos valdybos apyskaita 1931.V.—1933.II.18.—„Bibliografijos žinios“, 1933, Nr. 1, p. 43.

⁵⁰ Institut International de Bibliographie. Bruxelles. Classification decimale universelle. Edition complète. 1927—1929.

⁵¹ KVA, R 557, ap. 11, eil. Nr. 28, p. 49.

⁵² Kisiną I. Įžanga.—Kn.: Tropovskis L. N. Dešimtainė klasifikacija. K., 1947, p. 13.

spaudos karinės literatūros bibliografija⁵³. 1922—1924 m. švietimo ministerijos knygų leidimo komisija leido bibliografinį ir kritikos žurnalą „Knygos“⁵⁴.

Bibliografiniam žurnalui „Knygos“ nustojus eiti, universiteto biblioteka ieškojo galimybių tęsti bibliografinį darbą. Čia kilo ir brendo mintis registruoti visą išleidžiamą Lietuvoje ir už jos ribų lietuvių kalba spaudos produkciją. „Knygos“ einamosios spausdinių registracijos klausimo neišsprendė. Buržuazinės Lietuvos sąlygomis šį taip svarbų bibliografinį darbą, atrodo, turėjo atlikti valstybės subsidijuojama įstaiga (bent Valstybinė centralinė biblioteka). Tačiau atitinkami organai iniciatyvos neparodė. Bibliografinio-mokslinio darbo entuziazmas, noras pavaizduoti tuometinę spaudos produkciją, registruoti ją gimė universiteto bibliotekoje. 1923 m. gruodžio mėn. buvo įsteigtas Lietuvos Bibliografijos institutas. Nors Bibliografijos institutas turėjo savo statutą⁵⁵, tačiau jis neturėjo etatų ir egzistavo tik de jure. Vis tik instituto vardu pavyko gauti privalomąjį egzempliorių ir dirbti einamosios registracinės bibliografijos darbą. 1928 m., finansuojant kooperatinei-prekybinei organizacijai „Spaudos fondas“, kuri buvo užinteresuota knygų populiarinimu pirkėjų tarpe, pradėta leisti „Bibliografijos žinios“.

Privalomasis egzempliorius, siunčiamas Bibliografijos instituto vardu, patekdavo į universiteto biblioteką. Panaudotas aprašui ir „Bibliografinių žinių“ leidimui, jis papildydavo universiteto bibliotekos fondus. Techninį darbą, paruošiant „Bibliografijos žinias“, atliko universiteto bibliotekos darbuotojai. Tuo būdu, universiteto bibliotekai pavyko gauti privalomąjį egzempliorių ir leisti „Bibliografijos žinias“.

V. Zukas savo straipsnyje „Lietuvos Bibliografijos institutas“⁵⁶ kalba apie šio instituto reikšmę ir plačiai aiškina jo veiklos turinį. Ir vis dėlto reikia pasakyti, kad Bibliografijos institutas buvo tik fiktyvi įstaiga (tą tvirtina ir V. Biržiška, redagavęs „Bibliografijos žinias“) ir patogi priedanga universiteto bibliotekai jos bibliografinėi veiklai išvystyti ir privalomam egzemplioriui gauti. Nėra abejonės, kad universiteto biblioteka, savo vardu veikdama, negalėtų dirbti einamosios registracinės bibliografijos srityje, nes nerastų tam pritarimo. Šis didelis bibliografinis darbas rėmėsi bibliografų entuziastų darbu ir nebuvo sistemingai finansuojamas.

Siandieną sunku spręsti, kiek „Bibliografijos žinios“, spausdindamos „Spaudos fondo“ reklaminius skelbimus, turėjo įtakos knygų paklausai pirkėjų tarpe. Viena tik aišku, kad „Bibliografijos žinios“, siekusios gilesnių tikslų, „Spaudos fondui“ buvo nuostolingos. Bendradarbiavimas su „Spaudos fondu“, leidžiant „Bibliografijos žinias“, buvo nutrauktas 1930 m.⁵⁷ 1931 m. „Bibliografijos žinių“ leidimą parėmė švietimo ministerijos knygų leidimo komisija, tačiau neilgam. Nuo 1936 m. jas leido universiteto biblioteka.

„Bibliografijos žinios“— tai didelis universiteto bibliotekos bibliografinio darbo palikimas. Einamosios registracinės bibliografijos požiūriu jas giliau išanalizavo J. Basiulis⁵⁸, čia nebūtų tikslu apie leidinį plačiau kalbėti.

⁵³ Ružancovas A. Lietuvos karo bibliografija. 1917—1922. K., 1923.

⁵⁴ „Knygų“ Nr. 7 išėjo 1926 m. ir sudarė prieš tai pasirodžiusių šešių numerių turinį.

⁵⁵ Bibliografijos instituto statutas—Kn.: Lietuvos universiteto veikimo apyskaita 1922.II.16.—1924.VI.15. K., 1924, p. 21.

⁵⁶ Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai. T. IV, V., 1965, p. 95—120.

⁵⁷ Įžangos žodis—„Bibliografijos žinios“, 1930, Nr. 6, p. 161—162.

⁵⁸ Basiulis J. Einamoji registracinė bibliografija Lietuvoje. 1928—1940 m.—Bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimai“, t. I, V., 1961, p. 73—97.

Remiantis universiteto bibliotekos fondais ir buvusiu bibliografiniu aparatu, jos darbuotojų pastangomis buvo rengiamas ir kitas leidinys — „Lietuvių bibliografija“. Šis retrospektyvinės bibliografijos darbas, kurio išėjo I—IV dalys, apėmė leidinius nuo pirmosios lietuviškos knygos ligi 1910 m.

Daugelio leidinių bei straipsnių bibliografijos, bibliotekininkystės ir knygos istorijos klausimais autoriai buvo universiteto bibliotekos darbuotojai.

1929 m. biblioteka išleido S. Daukanto veikalą „Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių“, 1934 m.—K. Jablonskio „Istorijos archyvo“ I tomą.

Apibendrinant universiteto bibliotekos pradinio laikotarpio veiklą, reikia pripažinti, kad biblioteka sukaupe nemažą įvairiausios mokslinės literatūros. Ypač gerai buvo sukomplektuoti filologinės literatūros fondai. Biblioteka turėjo nemažą lituanistinį fondą, kurį sudarė retos lietuviškos knygos ir lietuvių rašytojų bei visuomenės veikėjų rankraščiai. Savo fondais biblioteka aptarnavo ne tik universiteto mokslo personalą ir studentus, bet ir pašalinius asmenis, gyvenančius ne tik Kaune, bet ir kituose respublikos miestuose. Ir vis dėlto labai trūko mokomosios literatūros, o esamoji literatūra abonemento studentams buvo išduodama tik išimtiniais atvejais. Tuo būdu biblioteką negalėjo pakankamai prisidėti prie mokymo proceso.

Reikia pasakyti, kad tuo laikotarpiu universiteto biblioteka buvo viintelė mokslinė biblioteka respublikoje. Didesnių bibliotekų tada nebuvo. Kaune veikė Centrinė valstybinė biblioteka, kurios fondai pilnintinai nebuvo sutvarkyti. 1938 m. 62 procentai jos skaitytojų buvo moksleiviai⁵⁹. Iš didesnių paminėtina V. Kudirkos vardo masinė biblioteka ir mokyklinės bibliotekos. Tad tokiomis sąlygomis universiteto bibliotekos reikšmė buvo itin svarbi ne tik universiteto kolektyvui, bet ir visos respublikos inteligentijai.

1940 m. atkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, iš pagrindų pasikeitė bibliotekų padėtis. Prasidėjo naujas respublikos bibliotekų kūrybinio darbo laikotarpis. Sistemingas finansavimas sustiprino universiteto bibliotekos materialinę bazę. Fondai anksčiau buvo komplektuojami daugiausia dovanų dėka, o dabar tai buvo daroma planingai. Respublikos leidinius privalomojo egzemplioriaus tvarka universiteto biblioteka ima gauti iš Vidaus reikalų liaudies komisariato. Visasąjunginį privalomąjį egzempliorių pagal universiteto profilį biblioteka reguliariai gaudavo nuo 1941 m. Ji siuntė Centrinis mokslinių bibliotekų kolektočius Maskvoje. Nemažą techninę mokslinės literatūros įsigyta per valstybinę leidyklą. Atsirado galimybė (per Mosgizą) papildyti fondus tarybiniais informaciniais leidiniais: technine enciklopedija, mažąja tarybine enciklopedija, literatūrine enciklopedija ir pan.

Plėsti besimokančio jaunimo akiratį ir kelti tarybinį sąmoningumą padėjo rusų ir tarybinių klasikų — A. Puškino, N. Nekrasovo, L. Tolstojaus, N. Gogolio, M. Gorkio, A. Fadejevo, V. Majakovskio ir kitų rašytojų — veikalai, kuriuos universiteto biblioteka perėmė iš Centrinės bibliotekos dubletinių fondų.

Siekdama papildyti savo fondus moksline tarybine literatūra, biblioteka dar labiau išplėtė ir suintensyvino mainus su TSRS bibliotekomis.

⁵⁹ Rimantas J. Centrinei valstybės bibliotekai 20 metų.—„Bibliografijos ži 1939, Nr. 8, p. 252.

Keistasi leidiniais su Tomsko Industrinio instituto biblioteka, Visasąjunginio žuvininkystės instituto ir kitomis bibliotekomis⁶⁰.

Sisteminimas fondų komplektavimas, respublikos ir visasąjunginis privalomasis egzempliorius, nėra abejonės, teigiamai paveikė gaunamos literatūros pobūdį, ir ji daugiau buvo panaudojama mokslo reikalams.

Per palyginti trumpą laiką universiteto biblioteka inventorizavo fakultetuose bei katedrose buvusių bibliotekų fondus. Šios bibliotekos iki tol buvo savarankiškos ir universiteto bibliotekai nepriklausė. Dabar jų fondai perėjo universiteto bibliotekos žinion.

Biblioteka dėjo pastangas pagerinti skaitytojų aptarnavimą. Studentų skaitykla buvo perkelta į didesnes patalpas. Abonemento, kaip atskiro aptarnavimo taško, dar nebuvo. Knygos į namus buvo išduodamos per skaityklą. Suvaržymų studentų atžvilgiu, išduodant literatūrą į namus, dar tebebuvo. Tai galima paaiškinti tuo, kad ankstesnė praktika, aptarnaujant studentus, buvo labai giliai įsišaknijusi ir todėl tik palaipsniui galėjo būti pašalinta.

Norėdama patenkinti skaitytojų poreikius mokslinei tarybinei literatūrai, biblioteka išplėtė savo ryšius su TSRS bibliotekomis ir per TBA skolinosi literatūrą. TBA ryšiai buvo palaikomi su šešiomis TSRS bibliotekomis: Valst. M. J. Saltykovo-Ščedrino v. viešąja, V. I. Lenino v. valstybine, BTSR Valstybine, BTSR Mokslų akademijos ir kt. bibliotekomis⁶¹.

Sudarant katalogus, jokių pakeitimų nepadaryta. Klasifikuojant politinę-visuomeninę literatūrą, L. Tropovskio dešimtainės klasifikacijos lentelės dar nebuvo taikomos. Mat, fakultetų ir katedrų bibliotekų apjungimas pareikalavo daug darbo, todėl nuo katalogo pertvarkymo susilaikyta⁶².

Universiteto biblioteka ir toliau rengė ir leido „Bibliografijos žinias“.

Per trumpą laiką, nepilnus vienerius metus, universiteto biblioteka pasiekė nemažų laimėjimų, komplektuodama fondus,— papildė juos moksline tarybine literatūra, plačiau išvystė ryšius su kitomis TSRS bibliotekomis, kad mainų keliu ir per TBA gautų reikalingus leidinius. Skaitytojams buvo kiek pagerintos darbo sąlygos.

Pokariniu metu bibliotekos darbas skirstytinas į du laikotarpius: iki 1951 m.— bibliotekos veikla universiteto sudėty ir nuo 1951 m.— Kauno Politechnikos instituto bibliotekos veikla. Pirmasis, palyginti trumpas, bibliotekos veiklos laikotarpis rodo, kad jos veikla buvo plečiama ir gerinama.

Lėšos literatūrai įsigyti sistemingai augo. 1945 m. buvo išskirta 120 tūkst., 1947 m.— 170 tūkst., 1950 m.— 250 tūkst. rublių.

Nuo 1946 m. biblioteka reguliariai pradėjo gauti visasąjunginį privalomąjį egzempliorių, kurį bibliotekai siuntė Centrinis mokslinis bibliotekų kolektočius Maskvoje. Kiek vėliau pradėta gauti ir respublikoje leidžiamos literatūros privalomasis egzempliorius. Kiti komplektavimo šaltiniai buvo knygynai bei leidyklos, o vėliau ir Respublikinis bibliotekų kolektočius, iš kurių buvo įsigyjama nemaža literatūros, taip pat mainai ir kt. 1947 m. gauta literatūros iš Maskvos ir Leningrado universitetų. Užsienio literatūra buvo išrašoma per „Tarptautinę knygą“ Maskvoje. Fondus tame laikotarpyje nemažai papildė įvairių asmenų privačios bibliotekos, pokario laiku atvežtos į universiteto biblioteką. Ypatingas dėmesys kreipia-

⁶⁰ KVA, R 557, ap. 11, eil. Nr. 28, l. 46, 155.

⁶¹ Ten pat, eil. Nr. 41, l. 76—86, 103, 106—108, 130—132.

⁶² KVA, R 557, ap. 17, eil. Nr. 28, l. 49.

mas į vadovėlius. Nuo 1948 m. pradėta iš anksto planuoti mokomąją literatūrą. Vadovėlių buvo įsigyjama tokiu santykiu — 1 vadovėlis 3—5 studentams. Užsakant didesnę kiekį vadovėlių, konsultuojamasi su katedromis.

Mainams, kaip komplektavimo šaltiniui, biblioteka skyrė nemažą reikšmės. Jau 1947 m. gaunama literatūra mainais iš 28 TSRS aukštųjų mokyklų ir mokslinių įstaigų, pavyzdžiui, iš Azerbaidžano Industrinio instituto, Voronežo Valst. universiteto, Maskvos Pedagoginio instituto ir kt. Atnaujinti mainai ir su užsienio mokslinių įstaigų bibliotekomis. Buvo gaunama literatūros iš Paryžiaus, Oslo, Madrido universitetų, Paryžiaus Gamtos draugijos, Kopenhagos Valst. bibliotekos ir kt. 1947 m. iš užsienio iš viso gauta 61 egz. leidinių.

Bibliotekos fondai buvo papildomi tolygiai kylančia kreive; žemiau pateikiami duomenys rodo, kaip didėjo fondai.

Metai	1945	1946	1947	1949	1950
Egzempliorių skaičius	1877	7197	11 599	19 670	24 914

Pokario atkuriamuoju laikotarpiu bibliotekos kolektyvas nemažą pasidaravo, tvarkydamas knygų fondus. Okupacijos metai nepaėjo be pasekmių kultūrinėms ir mokslinėms įstaigoms. Okupantų šeimininkavimo pėdsakų liko ir universiteto bibliotekoje. Ypač tai lietė bibliotekos fondus. Knygų saugykla dalinai buvo paversta slėptuve. Didelė fondų dalis buvo iškelta iš lentynų ir sukrauta į krūvas. Tvarkai saugykloje grąžinti prireikė daugiau kaip metų laiko. 1948 m. buvo atlikta inventorizacija, patikrinti fondai ir nustatyti nuostoliai, padaryti bibliotekai okupacijos metais.

1950 m. bibliotekos fondus sudarė 403 839 egz. knygų ir kitų leidinių.

Biblioteka savo skaitytojus aptarnavo studentų skaitykloje, kur skaitytojas pasinaudodavo literatūra vietoje ir gaudavo knygų į namus. Be to, skaitytojus aptarnaudavo ir bibliotekos filialai prie Medicinos, Filologijos ir Cheminės technologijos fakultetų. Be šių filialų, prie bibliotekos veikė techninės literatūros filialas anksčiau buvęs prie Techniškojo fakulteto (karo metais Techniškojo fakulteto rūmai buvo sugriauti, tad bibliotekos filialas perkeltas prie fundamentalinės bibliotekos). 1950 m. techninės literatūros filialo fondai sulieti su fundamentalinės bibliotekos fondais, nes toliau turėti tokį filialą nebuvo racionalu.

1947 m. duomenimis, fundamentalinėje bibliotekoje išduota skaitytojams 25 286 egz. knygų ir kitų leidinių. Tais metais biblioteka turėjo 3300 skaitytojų, iš jų 3000 studentų. Bibliotekos filialuose literatūros išdavimo kiekis įvairus. Tais metais daugiausia literatūros išduota bibliotekos filiale prie Medicinos fakulteto — 12 544 egz., tuo tarpu bibliotekos filiale prie Filologijos fakulteto — 1666 egz.

1949 m. skaitytojų aptarnavimo sistema buvo kiek išplėsta. Tais metais pradėjo veikti mokslo personalo skaitykla. Skaitykla turėjo nemažus parankinius fondus, kuriuos sudarė marksizmo-leninizmo klasikų veikalai, informaciniai ir bibliografiniai leidiniai, tarybinė ir užsienio periodika. Fondais skaitytojas galėjo laisvai naudotis. Tais pat metais studentų skaitykloje irgi sukomplektuoti parankiniai fondai, kuriuos sudarė visuomeninė politinė literatūra, informaciniai leidiniai, vadovėliai ir periodiniai leidiniai.

Plečiant bibliografinį-informacinį darbą, žymiai padaugėjo išduodamos literatūros. 1949 m. išduota 153 781 egz. knygų ir kitų leidinių, 1950 m. — 157 742 egz.

Daug dėmesio skirdama bibliografijos aparatui, universiteto biblioteka jį nuolat tobulino.

1949—1950 m. buvo pertvarkytas bibliotekos abėcėlinis katalogas; literatūra suskirstyta į du periodus (ligi 1945 m. ir nuo 1945 m. leidimo), literatūra suskirstyta kalbiniu principu. Žymi rusų literatūros dalis, kuri pateko į skaitytojų katalogą ir kuri anksčiau buvo aprašoma lotynų abėcėlės raidėmis, buvo retranskribuota.

Perredaguojamas ir sisteminis katalogas. Nuo 1948 m., klasifikuojant visuomeninę-politinę literatūrą, pradėta taikyti L. Tropovskio dešimtainės klasifikacijos lentelės.

Plečiant bibliografinį darbą, 1950 m. organizuojama žurnalų ir laikraščių straipsnių kartoteka. Pirmaisiais metais kartotekos medžiagą sudarė respublikos periodinių leidinių analiziniai aprašai.

Skaitytojams informuoti apie bibliotekoje naujai gautas knygas nuo 1949 m. instituto biblioteka pradėjo leisti informacinį biuletinį „Naujos knygos“. Biuletenis leidžiamas kas mėnesį ir siunčiamas į fakultetus bei paliekamas bibliotekoje skaitytojams informuoti.

Nuo 1948 m. biblioteka pradėjo plėsti masinį darbą. 1948—1950 m. buvo surengta nemaža jubiliejinių parodų, skirtų įžymiems mokslininkams bei rašytojams paminėti.

Atvirų durų dienomis (rudens semestro metu) studentai buvo supažindinami su biblioteka, instruktuojami, kaip reikia naudotis katalogais. 1949 ir 1950 m. bibliotekos kviečiamas prof. V. Girdzijauskas skaitė studentams paskaitas „Kaip dirbti su knyga“. 1950 m. įsteigus aukštąją technikos mokyklą — Kauno politechnikos institutą, — universiteto biblioteka perėjo jos žinion ir dėl to turėjo tinkama linkme nukreipti savo darbą.

Neprofilinė literatūra perduodama Vilniaus Valstybinio universiteto ir kitoms bibliotekoms. Dabar skaitytojai kreipiasi į biblioteką naujausios politinės ir techninės literatūros, techninės informacijos leidinių.

Tenkinant skaitytojų poreikius, didelės reikšmės turi fondų komplektavimas. Biblioteka aprūpinama visuomeninės-politinės ir techninės literatūros privalomuoju egzemplioriumi, fondai papildomi didesniu kiekiu vadovėlių. Išankstinis vadovėlių planavimas per Respublikinį bibliotekų kolektorių palengvina darbą. Leidyklų teminių planų dėka biblioteka yra informuojama, kokia literatūra numatoma išleisti artimiausiais metais. Tai labai svarbu, komplektuojant mokomąją literatūrą. Ypač daug vadovėlių ir mokymo priemonių biblioteka turi iš bendrų disciplinų, dėstomų pirmuosiuose kursuose — matematikos, fizikos, chemijos, braižomosios geometrijos, kalbų mokslo (kai kurių vadovėlių yra apie 500—1500 egzempliorių). Anksčiau universiteto bibliotekai nuolat trūko naujos literatūros ir vadovėlių. Dabar trūksta tik tų vadovėlių, kurie išleisti prieš 10 ir daugiau metų.

Tenkinant mokslo personalo poreikius, be mokslinės literatūros, kiekvienais metais išrašoma nemažai periodinių leidinių. 1966 metams išrašyta apie 890 pavadinimų periodinių leidinių, iš jų 303 pavadinimai užsienio žurnalų iš Čekoslovakijos, Lenkijos, Vokietijos, Anglijos, Prancūzijos, JAV ir kt.

Vienas iš sudėtinių komplektavimo šaltinių yra mainai leidiniais šalies viduje ir su užsienio bibliotekomis. Tarpusavio mainai vyksta beveik su 100 aukštųjų mokyklų ir mokslinių institutų bibliotekomis, pavyzdžiui, Leningrado, Lvovo, Odesos, Rygos, Talino, Uralo politechnikos institutų, Maskvos Lengvosios pramonės technologijos instituto, Omsko mašinų gamybos ir kt.

Iki 1962 m. tarptautiniai mainai buvo palaikomi daugiausia su liaudies demokratijos šalimis, ypač Čekoslovakijos, Lenkijos, VDR, Rumunijos ir kitų šalių aukštųjų mokyklų bei mokslinių įstaigų bibliotekomis. Čia paminėtinos Prahos Statybos ir architektūros mokslinio instituto biblioteka, Varšuvos ir Lodzės politechnikos institutų bibliotekos, Varšuvos Urbanistikos ir architektūros instituto biblioteka, Humbolto universiteto Berlyne biblioteka, Techninio universiteto Drezdene ir eilė kitų bibliotekų.

Leidiniais su kapitalistinių šalių bibliotekomis instituto biblioteka ypač plačiai pradėjo keistis po 1962 m. Ryšiai su kapitalistinių šalių bibliotekomis buvo išplėsti dviem kryptim: su aukštųjų mokyklų, kaip Milano Politechnikos instituto, Masačiuseto technologijos instituto, Karlsrujės aukštąja technikos mokykla, Tokijo, Kalifornijos, Romos, Genujos universitetų bibliotekomis ir su įvairių mokslinių įstaigų bibliotekomis, pavyzdžiui, Italijos nacionaliniu urbanistikos institutu, Danijos geodezijos institutu ir pan. Iš viso knygomis keičiamasi su 19 kapitalistinių šalių bibliotekų. Instituto bibliotekos praktikoje buvo atvejų, kai reikalingos užsienio knygos buvo gautos per nacionalinius centrus.

1964 m. biblioteka gavo 541 leidinį mainais, iš jų žymi dalis (436) užsienio leidinių.

Iš visų komplektavimo šaltinių per metus gaunama apie 50 000 knygų ir periodinių leidinių. Dalis gaunamų bibliotekoje knygų perduodama į bibliotekos filialus prie Statybos ir Technologijos fakultetų, TSKP istorijos ir kitiems kabinetams.

1965 m. sausio 1 d. knygų fondai bibliotekos filialuose sudarė: filiale prie Technologijos fakulteto — 31 000 egz., filiale prie Statybos fakulteto — 35 000 egz., visuomeninių mokslų kabinete — 18 000 egz., truputį literatūros laikoma katedrose, daugiau — Kauno Politechnikos instituto Vilniaus filiale ir mažiau Siauliu, Klaipėdos bei Panevėžio filialuose.

Bibliotekos filialas prie Statybos fakulteto įsteigtas 1953 metais. Jo fondai dėl savo specifikos sparčiau augo negu kitų filialų. 1955 m. buvo perkeltas iš fundamentalinės bibliotekos meno skyrius, kurį sudarė leidiniai meno istorijos klausimais, monografijos bei albumai, skirti atskirų menininkų kūrybai pavaizduoti, įvairios reprodukcijos. Siame filiale saugomas vertingas fotonuotraukų rinkinys (per 5000 egz.), kurio tematika — Lietuvos miestų bei vietovių įvairaus tipo architektūra, architektūriniai paminklai ir kt.

1965 m. bibliotekos fonduose buvo 1 104 033 egz. knygų ir kt. leidinių.

Instituto bibliotekoje visus studentus ir mokslo personalą aptarnauja fundamentalinė biblioteka, kurioje yra abonementas, studentų ir mokslo personalo skaityklos. Skaitytojai diferencijuotai aptarnaujami dviejose skaityklose ir mokomojoje bibliotekoje. Fundamentalinės bibliotekos abonementas šiuo metu yra bendras. Teritoriniais sumetimais Kaune biblioteka turi savo filialus prie Statybos ir Technologijos fakultetų. Filialai turi skaityklas darbui su knyga vietoje, be to, literatūra išduodama į namus.

Biblioteka aptarnauja mokslo personalą, studentus, instituto darbuotojus, įvairių mokslinių bei projektavimo institutų ir pramonės įmonių bendradarbius.

Skaitytojų skaičius ir knygų išdavimo kiekis metai iš metų didėja. Taip yra dėl to, kad bibliotekos kolektyvas deda daug pastangų knygai populiarinti. Tačiau ne vien dėl to. Paskutiniu laiku Kauno Politechnikos institutas išaugo į vieną stambiausių aukštųjų mokyklų respublikoje. Vien tiktai Kaune 1965 m. institutas turėjo 8 fakultetus — Cheminės technologijos, Mechanikos, Mašinų gamybos, Lengvosios pramonės, Santehnikos,

Statybos, Elektrotechnikos ir Radioelektronikos. Padidėję literatūros poreikiai, be abejonės, atspindi tai, kaip išsivystė mokslinis darbas institute. 1965 m. čia dirbo daugiau kaip 800 profesorių, docentų, dėstytojų, asistentų. Be mokslinio tiriamojo darbo, kurį atlieka katedros, mokslinį darbą dirba 3 probleminės laboratorijos. Mokslinis darbas institute dirbamas ir ūkiskaitine tvarka.

1965 m. biblioteka turėjo 12 062 skaitytojus (neįskiriant Vilniaus, Šiaulių, Klaipėdos ir Panevėžio filialų). 1951 m. biblioteka užregistravo 80 873 skaitytojų apsilankymus, o 1964 m.— 383 065. Atitinkamai padaugėjo ir išduodamos literatūros, kas matyti iš žemiau pateikiamų duomenų:

Metai	1951	1954	1958	1962	1964
Išduota literatūros egz.	123 002	232 366	407 649	633 367	676 104

Kad ir kokie dideli bebūtų bibliotekos fondai, ne visada jie patenkina skaitytojų poreikius. Juose ypač dar trūksta užsienio literatūros, apie kurią sužinoma iš bibliografinių šaltinių. Skaitytojų paklausai patenkinti trūkstamą literatūrą biblioteka skolina per tarpbibliotekinį abonementą. Per TBA biblioteka palaiko ryšius su 90 šalies bibliotekų, antai su V. I. Lenino v. valstybine biblioteka, TSRS Mokslų akademijos biblioteka, Visasąjungine užsienio literatūros biblioteka, M. J. Saltykovo-Ščedrino v. viešąja biblioteka ir eile kitų. Per metus literatūros gaunama apie 1700 egz. Daugiausia jos gaunama iš V. I. Lenino v. valstybinės, TSRS Mokslų akademijos, Centrinės politechninės ir LTSR Respublikinės bibliotekų.

Instituto bibliotekos fondais per TBA naudojasi 20 respublikos bibliotekų, daugiausia Kauno miesto bibliotekos, kaip Pieno kombinato, Tekstilės mokslinio instituto ir kt. Per TBA knygos siunčiamos į Vilniaus, Šiaulių įmonių bibliotekas, taip pat į instituto filialus Šiauliuose, Klaipėdoje ir Panevėžyje.

Nors bibliotekos katalogai didele dalimi buvo pertvarkyti iki 1951 m., vis dėlto ir vėliau katalogams gerinti biblioteka skyrė nemaža dėmesio. Katalogams sudaryti ji išrašo Visasąjunginių knygų rūmų spaustines korteles. Kataloguojant knygas, prisilaikoma bendrinių spaudinių aprašo taisyklių⁶³. Atitinkamos taisyklės taikomos, aprašant ir kitokius leidinius.

Klasifikuodama literatūrą, apie 1951 m. biblioteka pradėjo taikyti N. Rusinovo dešimtainės klasifikacijos lenteles⁶⁴ ir prirėikus jau paminėtą TBI dešimtainės klasifikacijos variantą. 1954—1955 m. sisteminis katalogas iš esmės buvo pertvarkytas. Įvesta daug papildomų poskyrių, poskyriai susmulkinti, poskyrių ribose medžiaga sudėta atvirkščiai chronologine ir abėcėlės seka. Sudaryta abėcėlinė dalykų rodyklė sisteminiam katalogui.

Abėcėlinis ir sisteminis katalogai yra ir bibliotekos filialuose prie Statybos ir Cheminės technologijos fakultetų.

Bibliografinė žurnalų ir laikraščių straipsnių kartotekos apimtis žymiai išplėsta. Šiai kartotekai sudaryti išrašomos Visasąjunginių knygų rūmų spaustinės kortelės visuomenine-politine tematika, gamtos-matematikos ir technikos klausimais. Vietinė medžiaga aprašoma bibliografų įėgomis. Be šios kartotekos, bibliotekoje yra autoreferatų, instituto darbuo-

⁶³ Единые правила описания произведений печати для библиотечных каталогов. Ч. I, М., 1960.

⁶⁴ Русинов Н. В. Десятичная классификация книг. Таблицы и метод указания. М., 1944.

tojų darbų kartotekos, „Kauno politechnikos instituto“, „LKP istorijos“ kartotekos.

Plėsdama techninę informaciją, biblioteka siunčia katedroms Visasąjunginių knygų rūmų spaustines korteles, iš kurių katedrose yra sudaromos kartotekos.

Biblioteka ir toliau leidžia informacinį biuletinį „Naujos knygos“. Privalomojo egzemplioriaus dėka biblioteka gauna beveik visą produkciją pagal instituto profilį. Skaitytojui informuoti kas savaitę čia rengiamos knygų naujienų parodos. Propaguoti naują knygą padeda naujos literatūros kartotekėlė, laikoma abonemente. Kartotekėlės medžiaga keičiama kas mėnesį.

Per metus biblioteka surengia apie 30 parodų, žymi jų dalis yra teminės. Naujausiai techninei literatūrai propaguoti biblioteka surengė parodas — „Plastinasės ir jų panaudojimas“, „Radiotechnika“, „Mašinų gamyba“, „Tekstilės pramonė“ ir pan. Visuomenine-politine tematika rengiamos teminės parodos, pavyzdžiui, „TSKP XXII suvažiavimą sutinkant“, „Septynmečio pasiekimai“, „Socialistinių šalių kelias į pergalę“, „Mokslas ir religija“, „Tarybinio mokslo triumfas“, „TSRS tautų draugystė“ ir t. t., turi auklėjamosios reikšmės. Sios parodos pavaizduoja šalies pasiekimus, komunizmo statybos perspektyvas, padeda atsikratyti religiniais prietarais, ugdo internacionalizmą.

Be teminių parodų, biblioteka rengia jubiliejinės parodas, skirtas marksizmo-leninizmo klasikų, žymesnių mokslininkų bei rašytojų gyvenimui ir kūrybai pavaizduoti.

Biblioteka kasmet vis daugiau išrašo Visasąjunginio mokslinės ir techninės informacijos instituto leidinių. 1966 m. referatinių žurnalų ir kitų leidinių išrašyta apie 30 pavadinimų.

Katedroms, dirbančioms ūkiskaitine tematika, techninės informacijos leidiniai išrašomi per instituto mokslinį-tiriamąjį sektorių.

Be imtųjų informacinių leidinių, biblioteka išrašo tokius bibliografinius leidinius, kaip „Аннотированный указатель литературы по радиоэлектронике“, „Информационный бюллетень новых иностранных книг, поступивших в библиотеку имени В. И. Ленина“, „Сводный бюллетень новых иностранных книг, поступивших в библиотеки СССР“, „Информационный указатель библиографических списков и картотек, составленных библиотеками Советского Союза“, „Новые книги за рубежом“ ir visą eilę kitų. Iš užsienio bibliografinių leidinių paminėtini „Chemisches Zentralblatt“, „Chemikal abstrakte“, „The Ingeneering Index“ ir kt.

Bibliografiniams leidiniams propaguoti biblioteka dukart per metus rengia jų ekspoziciją, paprastai pritaikydama parodų laiką prie užsiėmimų su studentais.

1958—1959 m. biblioteka bendradarbiavo su Lietuvos TSR Respublikine ir Lietuvos TSR Centrine mokslinė-technine bibliotekomis, ruošiant bibliografinį biuletinį „Naujoji techninė literatūra“, kuris buvo leidžiamas kaip priedas prie žurnalo „Mokslas ir technika“. Tas biuletinis žurnalo „Mokslas ir technika“ skaitytojus informavo apie techninę literatūrą, gaunamą KPI, Respublikinėje ir Centrinėje mokslinėje-techninėje bibliotekose.

Teminės literatūros rodyklės padeda rekomenduoti skaitytojui literatūrą aktualiais klausimais. Biblioteka parengė eilę bibliografinių rodyklių, pavyzdžiui, „Gyventi ir dirbti komunistiškai“, „Lietuvos komjaunimas“, „TSRS tautų draugystė“, „Kibernetika ir jos panaudojimas“ ir kt.

Parengta spaudai KPI ir jo dėstytojų knygų ir straipsnių 1945—1959 m. bibliografija.

Prof. Purėno aštuoniasdešimtmečio sukakčiai atžymėti sudaryta jo darbų bibliografija, 1961 m. išspausdinta LTSR Aukštųjų mokyklų Mokslo

darbų „Chemijos ir cheminės technologijos“ serijos I tome. Baigiama rinkti medžiaga retrospektyvinei bibliografijai „Lietuvos durpių pramonė“. Sukaupta nemažos apimties medžiaga retrospektyvinei bibliografijai „Lietuvos TSR architektūra“.

Kartu su kitomis stambiais respublikos bibliotekomis, kaip Vilniaus universiteto, Lietuvos TSR Mokslų akademijos ir Respublikinė biblioteka, instituto biblioteka talkininkauja Lietuvos TSR Knygų rūmams, ruošiant nacionalinę bibliografiją.

Bibliografinės žinioms propaguoti studentų tarpe biblioteka visad teikė didelę reikšmę. Kartą per metus biblioteka rengdavo konferencijas „Kaip dirbti su knyga“. Šiose konferencijose pranešimus skaitė profesoriai J. Janickis, A. Novodvorskis, prityrę bibliotekos darbuotojai ir moksle pažangūs studentai. Rudens semestro metu, atvirų durų dienomis, studentams buvo ruošiami instruktažai, kuriuose jie buvo supažindinami su bibliotekoje esančiu bibliografiniu aparatu, bibliografiniais leidiniais, knygų fondais ir pan.

TSRS Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos įsakymu aukštosiose mokyklose įvestas privalomas užsiėmimas su studentais bibliografijos ir bibliotekininkystės klausimais. KPI institute bibliotekininkystės ir bibliografijos pagrindų dėstymas pradėtas 1961 m. pavasario semestre. Per metus užsiėmimams skiriama apie 250 valandų. Užsiėmimus praveda bibliotekos darbuotojai. Žinios bibliotekininkystės ir bibliografijos klausimais studentams turi nemaža reikšmės, ne tik jiems mokantis aukštojoje mokykloje, bet ir ją baigus.

Instituto dėstytojams ir aspirantams 1953 m. biblioteka surengė konferenciją mokslinio-tiriamąjo darbo organizacijos klausimais. Pranešimus padarė profesoriai L. Kulikovskis, J. Janickis ir A. Novodvorskis. Tai buvo pirmoji tokio pobūdžio konferencija, kuri susilaukė didelio instituto darbuotojų susidomėjimo. Konferenciją jaunojo mokslininko savarankiško mokslinio darbo organizavimo klausimais biblioteka surengė ir 1965 m. Pranešimus padarė prof. J. Indriūnas, doc. A. Matukonis, vyr. dėst. A. Orinauskas ir šio straipsnio autorė.

Paskutiniu laiku biblioteka suintensyvino priemones grožinei literatūrai pažinti. Dukart per metus biblioteka organizuoja knygų aptarimus. Knygų aptarimai pajvairinami, panaudojant muzikines jėgas. Antai 1962 m. A. Puškinui paminėti buvo surengtas literatūrinis-muzikinis vakaras, kuriame, be studentų, programoje dalyvavo Kauno Muzikinio teatro solistai. Tų pačių metų rudens semestre Lui Aragono 65-šioms gimimo metinėms paminėti surengtame literatūriniame vakare muzikinę dalį atliko Muzikos mokyklos vyresniųjų klasių moksleiviai.

Biblioteka surengė E. Mieželaičio, Just. Marcinkevičiaus ir kitų rašytojų kūrybos aptarimus.

1963 m. įvyko bibliotekos 40-čiui skirta konferencija, kurioje pranešimus padarė Vilniaus universiteto bibliotekininkystės katedros vedėjas doc. L. Vladimirovas, tos pačios katedros doc. V. Žukas, Kauno Medicinos instituto bibliografas K. Vaitkevičius, šios bibliotekos darbuotojai G. Romanovienė, B. Sekmokas ir šio straipsnio autorė.

Instituto biblioteka nuėjo sudėtingą, nors palyginti ir neilgą savo veiklos kelią. Kaupdama lietuvišką knygą, pasaulinę mokslinę literatūrą, vystydama bibliografinį darbą, ji buvo ir yra svarbus mokslo ir kultūros židinys Lietuvoje, suvaidinęs didelį vaidmenį, vystant mūsų kultūrą ir

mokslą. Tarybiniais metais išaugusi į vieną didžiausių aukštųjų mokyklų bibliotekų, savo įvairiapusiška veikla ji teikia pagalbą instituto profesoriams, dėstytojams ir studentams jų moksliniame ir pedagoginiame darbe ir tuo prisideda prie intelektualinių technikos srities kadrų respublikai paruošimo.

Kauno Politechnikos instituto
biblioteka

Įteikta
1965 m. sausio mėn.

**ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БИБЛИОТЕКИ
КАУНАССКОГО ПОЛИТЕХНИЧЕСКОГО ИНСТИТУТА
В 1923—1965 гг.**

С. УЖКУРАЙТЕ

Резюме

В данной статье автор в краткой форме излагает деятельность библиотеки Каунасского Политехнического института с 1923 года. Основанная в 1923 году как библиотека Каунасского Госуниверситета, она была одной из крупнейших библиотек республики и имела большое значение не только для университета, но и для республики в целом.

Значительный период ее деятельности как университетской библиотеки ознаменовался накоплением больших культурных ценностей — в первую очередь литовских книг, периодических и др. изданий от древнейших времен, рукописей. Собирая литовские книги, периодические издания, картографию, листовки и пр., она была единственной библиотекой в Литве, имеющей почти всю литовскую печать.

Как научная библиотека она не могла ограничиться литовской книгой. Большую часть ее фондов составляла мировая научная литература, которая библиотекой приобреталась или получалась в обмен. Библиотека вела обмен изданиями с университетскими библиотеками, а также библиотеками других ведомств СССР, многих стран Европы и США. Но все же ассигнования, выделяемые на комплектование библиотеки, были неравномерны, иногда очень скудными, и поэтому долгое время рост фондов происходил за счет даров как отдельных лиц, так и организаций. В библиотеке отсутствовали учебники в большем количестве, книги по абонементу студентам не выдавались. Учащаяся молодежь была вынуждена с библиотечной книгой работать только в читальном зале.

Библиотека Университета, кроме обслуживания читателей, вела большую библиографическую работу. С 1928 года библиотека издавала библиографический журнал «Библиографийос жиниос» («Библиографические ведомости»), который носил характер учетно-регистрационного библиографического издания и был единственным изданием такого направления в буржуазной Литве. Кроме сведений о литовской печати в упомянутых библиографических журналах помещались статьи о местных и иностранных библиотеках, рецензии на книги и пр. Эти библиографические издания и в настоящее время не потеряли значения и могут быть использованы библиотеками. Усилиями сотрудников библиотеки, была составлена ретроспективная библиография от первой литовской книги до 1910 года «Летувю библиография» («Литовская библиография»), ч. 1—4.

В 1951 году, после реорганизации Каунасского Госуниверситета, университетская библиотека перешла в ведение библиотеки Каунасского Политехнического института. Книжные фонды, не соответствовавшие профилю института, были переданы библиотеке Вильнюсского Госуниверситета и другим библиотекам. Изменились фонды, изменился читатель, а также спрос на книги. Ассигнования, выделяемые библиотеке, растут равномерно. Библиотека комплектуется обязательным экземпляром, приобретает большое количество учебников и учебных пособий. Библиотекой уделяется большое внимание максимальному обеспечению учебниками, созданию условий работы с книгой и пр.

Немалая работа проделана библиотекой по улучшению и расширению библиографического аппарата. Реорганизованы алфавитный и систематический каталоги, имеется картотека журнальных и газетных статей и пр.

В целях информирования читателя о поступающей в библиотеку литературе с 1949 года ежемесячно издается информационный бюллетень «Новые книги». Также по актуальным вопросам составляются библиографические указатели, напр.: «Жить и работать по коммунистически», «Комсомол Литвы» и т. п.

В 1958—1959 гг. библиотека сотрудничала с другими библиотеками республики при составлении библиографического бюллетеня «Новая техническая литература», который издавался как приложение к журналу «Мокслас ир техника» («Наука и техника»).

Библиотекой составлена «Библиография трудов КПИ и ее сотрудников. 1945—1959 гг.». В связи с 80-летием проф. Пуренаса составлена библиография его трудов. Эта библиография отпечатана в серии «Химия и химическая технология» научных трудов высших школ Литовской ССР, т. 1, 1961 г.

Библиотекой собран материал для ретроспективной библиографии «Торфяная промышленность Литовской ССР», накоплен большой материал для ретроспективной библиографии «Архитектура Литовской ССР».

В целях воспитания нового человека библиотека проводит ряд мероприятий — таких как выставки, литературные вечера и пр.

Библиотека Каунасского Политехнического института своей многогранной работой вносит вклад в подготовку специалистов инженеров.
